

WÖRDSAMT MEMORIAL

Det Utskott, som Rikens Höglofl. Ständer förordnat att utarbete förslag till en ny Grundlag för Swea Rikes Styrelse, får nu ett sådant till Rikens Ständers pröfning öfwerlemna.

Utskottet hade önskat att på ett arbete af så stor wigt, så widsträckt omfattning och så ytterlig grannlagenhet, som detta, hafwa haft att använda en för fullkommandet deraf erforderlig tid. Det hade önskat att till någon fullständighet hafwa kunnat samla upplyste Medborgares tankar om grunderne för Sweriges tillkommande Stats-Författning, innan det bordt derom stadga sina egna. Men Fäderneslandets wådor hafwa ej medgifwit denna ordning. Utskottet har lifligt känt och klart insett, att en lagligen bestämd och derigenom befastad Styrelse-Magt utgjorde nu vårt Samhälles wigtigaste angelägenhet, och att endast ett snart och enigt fastställande af denna magt kunde bewara Rikets sjelfständighet och inre lugn, bägge hotade af en fiende, hwilken icke alltid emot Svenska folket wände krigets wapen allena. Utskottet har derföre hastat till sitt mål: Dess förslag till en ny Regeringsform har inom twänne weckors förlopp blifwit uppgjort och utarbetadt. Om likwäl, efter Utskottets förhoppning, Rikens Höglofl. Ständer finna detta förslag wara grundadt på en lugn och noggrann beräkning af de särskilde statskrafternas naturliga verksamhet och rigtning; om de finna deruti bestämd en sådan dessa krafter inbördes inskränkning, som hindrar någondera att öfwergå ifrån kraft till wäld; stadgade sådane wärn för Folkets samfälta och hwarje enskild Medborgares rättigheter, som listen icke må finna sig lockad att undergräfwä, eller magten retad att störta; om de finna denna Stats-Författning ömsesidigt förutsätta och bereda styrkan af ett allmänt tankesätt, bilda och stöda detta tankesätt, för att sjelf deraf utbildas och stödas; om de finna densamma ytterst syfta till en sådan Nationens allmänna

Konstitutionsutskottets memorial den 2 juni 1809 är omtryckt efter utgåvan i »1809 års regeringsform. Några aktstycken belysande dess tillkomst», 1940.

medborgerliga daning, som skall instämma i det urgamla, aldrig utplånade och outplånliga Svenska individuella lynnet af manlig stolthet utan öfwermod, af frihets-känsla utan yra, af sannings-nit utan swärmeri, af redbar verksamhet utan skryt och ifwer; om Rikens Ständer derjämte finna att Utskottet icke uppoffrat kommande slägters frihet, säkerhet och odling åt Samhällets närwarande behof af en kraftfull Styrande Magt, eller åt den allmänna och enskilda öfwertygelsen om den Furstes dygder, som först skall denna magt af ett tacksamt Folk emottaga; så skola Utskottets Ledamöter, erkännande willigt den ofullkomlighet, som må upptäckas i deras så skyndsamt fullbordade arbete, likwäl anse det hela deraf äga något värde och sig hafwa uppfyllt, hwad Rikens Ständer med skäl kunnat af dem wänta.

Utskottet har sökt att bilda en *Styrande Magt*, verksam inom bestämda former, med enhet i beslut och full kraft i medlen att dem utföra; En *Lagstiftande Magt*, wisligt trög till verkning, men fast och stark till motstånd; En *Domare-Magt*, sjelfständig under Lagarne, men ej sjelfherrskande öfwer dem. Det har vidare sökt att rigta dessa Magter till inbördes bewakning, till inbördes återhåll, utan att dem sammanblanda, utan att lemna den återhållande något af den återhållnas verkningförmåga. På dessa hufwudgrunder af Statskrafternas särskilda bestämmelser och ömsesidiga motwigt skall den Stats-Författning hwila, som Utskottet föreslagit.

Men det är icke blott af formers noggrann beräknade sammanställning, icke blott af Constitutionella Magters sorgfälligt wägda förhållanden, som en Stats-Författnings värde och, i följe deraf, dess framtida bestånd bero. Om i dessa särskilda former icke werkar en allmän kraft, äro de och förblifwa intet mera än tomma former, som ett yttre wäld förr eller sednare skall bryta. Om dessa emot hwarannan ställda Constitutionella Magter icke sammanhållas, icke hwar för sig ledas och då styrkas af ett allmänt tankesätt, så skall, under deras strider, Stats-Författningen förr eller sednare upplösas. Sweriges fordne Lagstiftare synas icke hafwa nog beräknat verksamheten af detta allmänna tankesätt. I stället att till skydd emot en blind och orättwis Styrelse bereda den mäktigt återhållande kraften af en yttrad nationalwilja, hafwa de i förwäg lagt förhatliga fjättrar på all Styrelse, äfwen den rättwisa och upplysta. Dessa fjättrar, hindrande den jemna verksamheten af en Magt, som owilkorligen måste werka, hafwa nödwändigt blifwit brutne. Styrelsen, derefter icke länge bunden af Lagar, som ingen medborgerlig anda

lifwade och stärkte, har, under några ögonblick af en upväckt Folk-ifwer, ryckt till sig enwäldet, och sist, under en allmän Nationens dwala, fört detta wälde till ytterligheten af egensinniga beslut och af nyckfulla magtspråk. Då höjde sig till Fäderneslandets räddning den hwilande Svenska individuella kraften; men förr kunde den icke höja sig, än sedan en allmän nöd och allmänt insedda faror skapat ett allmänt tankesätt, som nu yrkade högt och samfällt en länge förut hemligen och enskildt önskad Styrelse-förändring. Det är sålunda åt styrkan af detta vårt tillfälliga tankesätt, som våra efterkommande blifwa skyldige den friare Stats-Författning Rikens Ständer nu skola fastställa; det är åt den jemna wisheten, den stadgade kraften af deras tankesätt, danadt och förwaradt af denna Stats-Författning, som Utskottet funnit att wården och fullkommandet af densamma förnämligast borde öfwerlemnas. Denna tanka ligger till grund för Utskottets hela arbete. Utskottet föreslår ej stora och lysande förändringar i vår Stats-Författnings åldriga grundformer. Det har trott, att sådana former icke böra lättsinnigt omskas, aldraminst i de första stunderna af en återwunnen frihet, under en då oundwiktig söndring af tankesätt. Det har trott, hwad exemplet af Europas friaste Stat äfwen bewisar, att för en Nations allmänna rätt och Medborgarnas personliga frihet och säkerhet finnes intet stadigare wärn, än dessa former, omgifne af seklers helgd och befastade af en allmän national-kraft, som i dem werkar. Denna kraft uppkommer af friheten att tänka och yttra sig öfwer Nations stora angelägenheter, att se dessa framställda till hwarje Medborgares kännedom och omdöme, att weta Lagarne wara hållna i aktning, och att med wisshet kunna wänta National-Representationens återkommande werksamhet. Utskottet är ock derom öfwerlygadt, att en sann medborgerlig anda icke länge skall saknas hos ett utsprungligen fritt och manligt Folk, som njuter en under Grundlagens helgd skyddad Tryckfrihet, hwars Regeringsärenden offentlig behandlas och granskas, hwars allmänna och individuella rättigheter iakttagas af en utaf National-Representationen förordnad Wäktare öfwer Lagarnes efterlefnad af Domare och Embetsmän, och hwars Fullmäktige, Rikets Ständer, äro i sjelfwa Grundlagen kallade att å bestämda tider owilkorligen sammankomma. För att likwäl ännu säkrare stadga ett allmänt upplyst tankesätt, werkande omedelbarligen till moget öfwerlagda förbättringar af våra Lagar och hushållnings-anstalter, hafwa någre af Utskottets Ledamöter tillstyrkt en Rikens Ständers Lag- och Hushålls-Bered-

ning, hwars tillärnade inrättning och ändamål de handlingar fullständigt utreda, som åtfölja Utskottets Ptotocoll. Utskottets fleste Ledamöter hafwa deremot yttrat betänkligheter, att i förslaget till Regerings-formen intaga denna Beredning, men beslutit att öfwerlemna frågan derom till Rikens Ständers eget afgörande.

Magten att styra tillkommer, efter Utskottets förslag, odelad Konungen, men Hans beslut kunna icke förhastadt fattas, icke bestämmas efter ensidiga underrättelser och råd af dolda personer utan ansvarighet. Han måste i alla mål låta sig upplysas af ett offentligt Stats-Råd, hwars Ledamöter, ställde under ansvarighet icke blott för deras yttrade rådslag, utan äfwen för deras tystnad, då de bordt råda, måste sjelfwe sorgfälligt söka upplysningar, för att bewara sitt lif, sin wälfärd och sin heder. På detta sätt och genom de öfriga medel, som äro föreskrifna i afseende på ärendernas beredande, bör Konungen icke i något fall kunna missledas, hör allmänna rösten icke kunna hindras att genom någon organ tränga fram till honom. Den oafbrutna wanan att höra råd, alfwarligen och högtidligt gifna, skall i en ung Monarks sinne dana och i en mogen Konungs stadga aktning för sanning och rätt. Och skulle ännu en gång ett oblidt öde uppsätta på Sweriges Thron en egenmäktig Konung, skall dock den förenade kraften af Hans Rådgifwares föreställningar, af Nationens fritt yttrade tankesätt och af wissheten om kommande Ständers owilja tidigt bryta Hans våldsamma lynne. Han skall åtminstone icke genom Constitutionswidriga beslut blottställa sin magt för en föredragande Embetsmans wägran af den Contrasignation, hwarförutan Hans befallningar icke blifwa gällande.

Konungens Stats-Råd utgör icke en i Hans Styrelse deltagande Corps, tillsatt af Rikets Ständer. Utskottet har trott, att den Styrande Magten kunde säkrare bewakas genom andra medel än detta, som söndrade enheten och kraften af dess werksamhet, och som hwarje stark Regent derföre skulle wara frestad att undanrödja. Stats-Rådet är sammansatt af Embetsmän, som Konungen tillkallar, och hwilkas råd han hör icke blott af pligt, utan äfwen af förtroende. Desse Embetsmän äro dels sådane, som under Konungen närmast lägga hand wid Regeringsärenderna och följaktligen dela med honom heder för det nyttiga som sker, nesan och hatet för det skadliga; dels ock sådana, som, utan detta lifligare interesse i Styrelsens anseende, bedöma kallt dess företag. Konungen blifwer således på en gång upplyst af och upplyst om sina Ministrar.

Utskottet har, efter en mogen öfwerläggning, funnit, att Konungen

borde äga magt att ellena göra förbund med främmande Magter, börja krig och sluta fred. Sådan är vårt Fäderneslands närwarande ställning, att det icke, med egna krafter allena, synes kunna upprätthålla sin själfständighet. Denna beror då af de förbund med andra Magter, som en klok Styrelse kan winna, men hwilka aldrig, i den stund de slutas, kunna underkastas den offentliga pröfningen och de långa betänkligheterne af en Lagstiftande eller också blott af en talrik Rådgifwande Corps. Att Konungen ju må emot en Fiendes anfall freda och frälsa Riket, derom kan ej något twifwel uppstå. Skulle då Hans rättighet att göra krig inskränkas, så blefwe denna inskränkning gällande blott för anfallskrig. Men detta förutsätter möjligheten att bestämma skilnaden emellan ett sådant krig och det nödtwungna förswarets. Hwari må då denna skilnad sökas? Icke i det första krigiska steget, ty en Regent, som ser sitt land hotadt med anfall från en angränsande Magt, och som genom hastiga rustningar och ett dristigt slag kan förekomma fienden, bör wäl icke derföre anses hafwa fört sitt land i ett krig, hwars wåda han endast afböjt. Deremot gifwas wisseligen flere anfalls-sätt, än det enda att med wäpnad styrka intränga på en annan Stats område. De flesta krig äro började i Cabinetten, innan de utbryta på fälten, och hwilken kan då afgöra, om den Regent, som först eller den som sist låter sina Troupper marchera, är den angripande, eller, såsom bägge i sina Manifester bewisa, den sig förswarande? Hwilken kan afgöra, om den Regent, som personligen förolämpar den andre, eller denne, som med wapen hämnar sig, är den verkliga fredsförstöraren? Och om Grundlagarne förbjuda en Konung att göra krig, hwad hindrar den krigslystne Monarken att förmå sina grannar till ett fredsbrott? Genom öfnings-läger, anställda nära deras gränсор, genom twetydiga underhandlingar, öppnade i samma stund med deras fiender, genom misshandlande af deras Sändebud, genom ohöfwisk brefwäxling, genom återsända Ordnar, med få ord, genom oräkneliga sätt att wäcka misstankar och missnöjen, skall Han omsider winna sitt ändamål. Sweriges sednaste Häfder lemna häruppå de mest talande wermälen. Det ännu fortfarande olyckliga krig, hwari wår fordne Konungs sjelfrädiga personlighet störtat oss, war, efter de yttre formerna, för honom ett förswarskrig. Men om också i någon händelse skilnaden emellan anfalls- och förwarskrig säkert kunde bestämmas, och om det förra wore en Konung förbudet, hwilken Samhälls-magt kunde derifrån återhålla honom och skydda Stats-Författningen? Ingen annan än Arméen, som på gränsen, under fly-

gande fana och kanhända i fiendens åsyn, skulle wälja emellan brott emot Rikets Grundlagar och brott emot den militairiska lydningen, skulle, för att göra walet, alltid under wapen pröfwa krigets laglighet. Man må äfwen betänka, att Sverige är omgifwet, icke af små fredliga Republiker, som aldrig sjelfwe angripande, hade endast i högsta nödfall att uppställa ett nationalt motwårn, utan af twånne Stater, under oinskränkta Enwålds-Styrelser, samt i följd deraf med hastigt rörliga Arméer. I denna belägenhet är det nödigt för Sweriges sjelfbestånd, att dess Konung må kunna med rustningar möta fiendens, och, om nöden det fordrar, heldre angripa med fördel, än afwakta ett krossande anfall. Wådligheten af denna magt förswinner, då de swårigheter beräknas, hwarmed utöfningen deraf alltid är förbunden. Konungen skall genast öfwer krigsanledningarne höra hela Stats-Rådet och sedan kalla Riksens Ständer, innan Han lyfter de penningar, hwarmed kriget till en början kan utföras. Möter Hans företag motstånd i Stats-Rådet eller i Allmänhetens tankesätt, så är det sannolikt, att Han wäl betänker anledningarne dertill, innan Han ådrager sig ännu ett motstånd, och ett wådligare, af Rikets allena beskattande Ständer. Af Konungens magt att börja krig är den att göra fred en följd. Angelägenheten deraf är merändels så tryckande, att den bör ankomma på den Styrande Magtens enhet och werksamhet.

Ibland de första wilkoren för en Styrelses förmåga att werka kraftfullt och likstämmt till sammanbundna ändamål är magten att kunna tillsätta och afsätta de Embetsmän, som i Styrelsens werksamhet förnämligast böra deltaga. Inom Utskottet har den frågan uppstått, huruwida Landshöfdingar borde ibland sådane Embetsmän räknas. Under sina öfwerläggningar härom har Utskottet icke kunnat godkänna någon ägande rätt till sysslor, hwilka redan för tjugu år sedan förklarades bero af Konungens förtroende, och följaktligen under intet annat wilkor nu innehafwas. Utskottet har endast beräknat Statens rätt och de mångfaldiga Medborgares, på hwilkas trygghet och wälstånd en Landshöfdings förhållande kan werka. Wore denne Embetsman icke mera än en verkställare af Lagarne och af Konungens uttryckliga befallningar, så skulle Utskottet gerna hafwa instämt i de aktningsswärde mäns tankar, som ansett Landshöfdingar böra bibehållas wid sina Embeten, intill dess de, för bewisliga lagbrott eller för bewislig försumlighet att fullgöra Konungens bud, kunde derifrån lagligen dömas eller med skäl suspenderas. Men en Landshöfding verkställer icke blott; han bör bereda Konungens befallningar genom noggranna underrättelser om

tillståndet i hans län, genom nitiskt meddelade upplysningar om medlen att det förbättra. Till denna friwilliga werksamhet fordras skicklighet, kunskaper, wälwilja och en sann medborgerlig anda. En Landshöfding, som ej ägde dessa egenskaper, kunde ej medverka till en wälwillig och upplyst Regerings afsigter, och Länet skulle sakna wälgerningarne af en sådan Regering, intill dess döden omsider undanröjde hindret derföre, Regeringens eget verktyg. Utskottets pluralité, som funnit Landets wäl oundgängligen fordra, att Konungen måtte kunna afsätta ifrån Landshöfdinge-sysslor, har ej befarat sådana missbruk af denna magt, som i någon mån kunde jämföras med den möjliga och sannolika nyttan deraf. En Landshöfding, som förwärfwat sig Länets tillgifwenhet och aktning, skiljes icke ifrån sitt Embete, utan att Regeringen derigenom äfwentyrar wida mer än han förlorar; och en Konung, som i detta fall, likasom i alla andra, måste höra sitt Stats-Råd, skulle säkerligen, wid ett sådant steg, få emottaga föreställningar, som borde leda Honom att eftersinna hwad Hans egen ära och Hans Regerings anseende fordrade.

Magten att stiffta, ändra, upphäfwä och förklara Lagar i deras egentliga bemärkelse tillhör, efter Utskottets Förslag, likasom tillföre, Rikens Ständer gemensamt med Konungen. Utskottet, som föreser att den Grundlag Rikens Ständer nu komma att fastställa icke kan blifwa fullkomlig, har welat öppna en möjlighet att förbättra den, när ett mer än tillfälligt allmänt tankesätt derom hunnit stadgas. Denna möjlighet borde likwäl wara omgifwen af förswärande formaliteter, nödwändige för att afhålla icke nog betänkta försök och att förekomma förhastade beslut. Utskottet har derföre funnit, att inga individuella meningar i ämnen af denna wigt borde hos Rikens Ständers Plena wäckas, utan endast kunna der framställas, godkände och utvecklade af det Utskott, som Rikens Ständer wid hwarje Riksdag skulle förordna att granska Grundlagarne och anmärka Stats-Författningens brister. Och på det icke under något tillstånd af wäld eller folk-yrsla en Stats-förändring må kunna med sken af laglighet genomdrifwas, har Utskottet fastställt den grundsats, att hwarje sådan föreslagen förändring icke förr än å den nästföljande Riksdagen skall kunna antagas.

Rikets Civil- och Criminal-Lagar samt det gällande Rättegångs-sättet torde i flera mål böra ändras; men frågorna derom, äfwensom den angående Förliknings-Domstolar, hwilken af en Höglofl. Ridderkapets och Adelns Ledamot blifwit i dess Plenum framställd, synas höra till ett Lag-Utskotts beredning. Den oeconomiska Lagstiftningen

är förbehållen den Styrande Magten, hwars enhet och hwars upphöjning öfwer små interesserna äro nödige för att bringa hwarje särskild del af ett sammansatt Statshushållnings-Systeme till öfwerensstämmelse med de öfrige delarne och med det hela. Likwäl är det Rikens Ständer förbehållet att yttra anmärkningar mot allmänna oeconomiska anstalter samt önsknningar om förändringar deruti, på hwilka, då de äro wäl grundade och af allmänna tankesättet understödde, en Regering icke lär kunna länge uppskjuta att göra afseende. Härwid har dock Utskottet noga sökt att förekomma den Lagstiftande Magtens insteg i den Styrandes verkställighetsåtgärder.

Till Utskottet hafwa blifwit remitterade flera Memorial, som i allmänhet handla om grunderna för wår Stats-Författning, och wissa deribland om förändringar i National-Representationen. Den af åtskilliga ofrälse Jordägare och Bruks-Idkare wäckta frågan om delaktighet i denna Representation har Utskottet funnit wara till grunden rättwis och billig; men då något sätt till verkställigheten deraf ännu icke blifwit med fullkomlig noggrannhet uppgjort, och Utskottet, i saknad af nödiga upplysningar i detta ämne, icke kunnat något sådant i en hast uppgöra, så har Utskottet trott sig endast böra anmäla hufwudfrågan till Rikens Höglofl. Ständers bifall; åberopande sig hwad en Ledamot af Utskottet i denna del omständligen till ett nu medföljande Protocoll anført. Något vidare yttrande öfwer ofwannämnde Memorial lærer Utskottet nu icke hafwa nödigt att afgifwa.

Swenska Folkets rättighet att genom Rikets Ständer sig sjelft beskatta har af Utskottet blifwit sorgfälligt iakttagen. Det är denna sjelfbeskattningsmagt, som upprätthåller och befäster National-Representationen. Dess wårdande är följaktligen icke blott för Nationens wälstånd, utan äfwen för dess frihet af den yttersta wigt.

Utskottet har funnit, att Konungens Domsrätt borde utöfwas af en Konungens Högsta Domstol, hwaruti Ledamöterna skulle blifwa ständige Embetsmän och, för att wara sjelfständige, icke kunna af Konungen afsättas. Denna högsta Domaremagt borde dock icke uppresas såsom en oombyttlig Corporation till en Stat inom Staten. Det har således funnits nödigt, icke allenast att de Ledamöter deraf, som för bewisliga fel kunde tilltalas, skulle efter Lag dömas, utan äfwen att Rikens Ständer skulle kunna ifrån deras Embeten till ett wisst antal wid hwarje Riksdag skilja dem, som genom ålder, sjuklighet eller andre sådane orsaker blefwe oförmögne att deras höga kall wärdigt uppfylla eller icke längre bibehölle det allmänna förtro-

det. De formaliteter härwid, som Utskottet tillstyrkt, synas böra utsluta all werkan af enskild stämpling och agg, och tillika förekomma Riksens Ständers pröfning af särskilda Rättegångs-ärenden. Man må emedlertid ihågkomma, att de Högsta Domstolens Ledamöter, som på detta sätt, igenom ett icke motiweradt och på inga lagliga bewis grundadt omdöme af en Riksens Ständers Nämnd, mista deras Embeten, böra njuta någon pension, tillräcklig att gifwa dem en anständig utkomst. I annat fall skulle kanhända ingen skicklig Embetsman wilja öfwergifwa en säker syssla, för att emottaga en osäker plats i Högsta Domstolen, och denna för hwarje Medborgare så wig-tiga Rätt följaktligen blifwa sammansatt antingen af oskicklige personer eller af sådane, som förstode att, utan laggrannhet i walen af medel, bereda sin framtida sjelfständighet emot wäntade missöden.

En af Utskottets Ledamöter, Öfwersten Friherre von Platen, har wäckt fråga om en allmän National-Armering, hwilken, i anseende till det kraftiga försvar Riket i krigstider i allmänhet, samt i synnerhet under dess nu warande högst betänkliga belägenhet, deraf ofelbart har att wänta, synes så mycket mera förtjena Riksens Höglofl. Ständers synnerliga uppmärksamhet, som förslaget antagande i fredlig tid torde möta de större swårigheter, hwilka leda deras ursprung från grannars misstänksamma politiska systeme.

Utskottet får slutligen i ödmjukhet anmäla, att enligt 85 § i projektet till Regerings-Formen, återstå ännu att utarbetas, utom den tillkommande Successions-Ordningen, en Riksdags-Ordning och en Förordning om en allmän Tryckfrihet. Den förra, eller Riksdags-Ordningen, torde Utskottet i sammanhang med Regerings-Formen få föreslå. Den sednare, hwartill ett förslag, på H. K. H. Hertigens af Södermanland befallning utarbetadt, lärer wara att förwänta, torde till Utskottets granskning blifwa öfwerlemnad. Äfwenledes bör en Lag, som bestämmer Ledamöternes af Stats-Rådet ansvarighet, nu stadgas.

Stockholm den 2 Junii 1809.

L. A. Mannerheim.

B. v. Platen.

A. G. Silverstolpe.

G. Adlerbeth.

S. v. Stockenström.

A. F. Skjöldebrand.

C. v. Rosenstein.

Carl G. Nordin.

Sven Wijkman C:son.

J. Reinh. Blom.

Daniel Eberstein.

J. G. Gahn.

Mats Pehrsson.

And. Jansson Hyckert.

Jon Jonsson.

Hans Järta.